

A Bertelsmann Alapítványt nem zavarják a tények

Miközben napjaink turbulens világpiaci környezetében egyre inkább felértékelődik a makrogazdasági fundamentumok tárgyilagos és átfogó értékelése, egyes magukat mértékadónak tartó szervezetek éppen az objektív statisztikákat hagyják figyelmen kívül. Jelen írást a Bertelsmann Alapítvány legutóbbi országjelentése motiválta, amely gyakorlatilag kettő (azaz 2!) elemző szubjektív véleményének tekinthető. Bár a magyar gazdaság fundamentumai az elmúlt évtizedben eszközölt reformok következtében kivételes dinamikával javultak, megteremtve egy fenntartható felzárkózási pálya alapjait, a Bertelsmann Alapítvány többre értékeli a 2000-es években Magyarországot adósságválságba sodró gazdaságpolitikát. A riport önellentmondásai, hiányosságai a számos ponton megkérdőjelezhető módszertan alkalmazásából eredeztethetők.

A Bertelsmann Alapítvány 2020-as országértékelése tankönyvi példája annak, hogy lehet a feketét fehérnek, a fehéret feketének leírni. A Bertelsmann Alapítvány Transformation Indexe (BTI) szerint ugyanis 2006-hoz képest a mért 49 területből 44-ben – köztük a fiskális, a monetáris és a pénzügyi rendszer stabilitása terén is – romlott Magyarország teljesítménye, míg a fennmaradó 5 területen sem javult. Megdöbbenők az Alapítvány állításai mindazok számára, akik ismerik és követik hazánk munkaerőpiaci, költségvetési, jövedelmi, hitelezési és egyéb gazdasági folyamatait. Az alábbiakban az országjelentésben említett, de kellő súllyal figyelembe nem vett legfontosabb mutatók alapján kívánunk pontosabb képet adni a magyar gazdaság elmúlt másfél évtizedéről, cáfolva az elemzés számos állítását.

Módszertani kritika

A megállapítások ismertetése előtt érdemes megvizsgálni a Bertelsmann Alapítvány elemzésének módszertanát, mert az jelentős részben magyarázza az eredmények torzítottságát. A BTI számszerű értékelésében tényszerű adatok közvetlenül nem jelennek meg, hanem valamennyi mutató szubjektív értékítéletet tükröz, ami mindössze kettő (azaz 2!) szakértő véleményén alapszik¹. Az országjelentés szöveges része tartalmaz ugyan valós adatokon alapuló leírást, és esetenként el is ismeri a magyar gazdaság eredményeit, a számszerű értékelés azonban nem ehhez igazodik.

Ez a megközelítés még azon nemzetközi versenyképességi rangsorok módszertanával összevetve is példa nélküli, amelyek az objektív mutatók mellett szubjektív felmérések

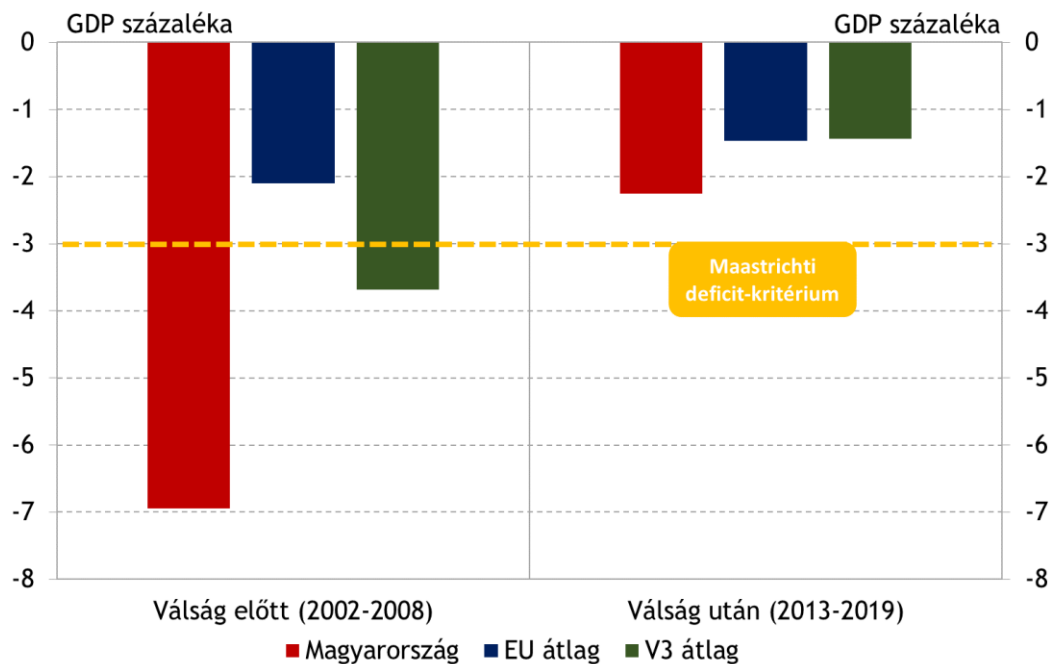
¹ A folyamat pontos technikai leírása a BTI honlapjának módszertani aloldalán olvasható: <https://bti-project.org/en/methodology.html>

eredményeire is nagymértékben támaszkodnak. Miközben egyes szubjektív felmérések figyelembevétele ezen rangsorok esetben is vitatható, ott legalább a módszertan egésze koherensebb képet mutat. A BTI számszerű értékelése viszont a tényadatok helyett mindössze két szakértő véleményén alapul, így a BTI értéke tetszőleges értéket vehet (és vesz is) fel. Ez a megközelítés több szempontból is problémás. Egyrészt két szakértő aligha láthatja át kellő mélységben az országjelentés által lefedett széles területeket (politikai intézmények, monetáris politika, oktatás, kutatás-fejlesztés, környezetvédelem, nemzetközi kapcsolatok stb.), másrészt az egyéni vélemények ilyen szűk mintán erősen torzítják a végeredményt. Az egyénileg elkerülhetetlen szubjektív elemet úgy lehetne kiszűrni, ha széles körű megkérdezésen alapulna a módszertan, illetve, ahol rendelkezésre állnak objektív mutatók, ott azok figyelembevétele elengedhetetlen lenne. Ennek hiányában az országjelentés szövege és számszerű eredménye több helyen is ellentmond egymásnak, illetve a jelentés szelektíven válogat a tények és vélemények között. Ennek az a következménye, hogy Magyarország pontszáma olyan területeken is romlást mutat a jelentésben, ahol nyilvánvaló a fejlődés. Az alábbiakban a valós folyamatok ismertetése mellett ezekre a főbb ellentmondásokra is rá kívánunk mutatni a gazdasági területeken.

Hogyan látja a Bertelsmann Alapítvány a 2010 előtti lecsúszás éveit?

A 2002 és 2010 közötti időszakot magas költségvetési hiány, alacsony foglalkoztatás és pénzügyi sérülékenységi jellemezte, az akkori gazdaságpolitika ráadásul a belső kockázatok mellett a 2008-as pénzügyi és gazdasági világválság kihívásaira is elhibázott válaszokat adott. A tárgyalt időszaki indokolatlanul prociklikus fiskális politikát jelzi, hogy a kivételesen kedvező globális konjunktúrában 2002 és 2008 között a GDP-arányos költségvetési hiány átlagosan mintegy 7 százalékot tett ki (1. ábra). Az egészségtelen gazdasági szerkezetre utal, hogy ilyen mértékű fiskális élénkítés ellenére is jelentősen elmaradt Magyarország átlagos növekedési üteme (3,3 százalék) a régiós versenytársakétól (5,3 százalék), valamint az, hogy Magyarország az Unió egyik legalacsonyabb foglalkoztatási rátáját mutatta (2. és 3. ábrák). Mindezek következtében a 2000-es évek elején a régióban még élvonalban Magyarország az évtized végére leszakadt versenytársaitól és meredeken emelkedő államadóssággal, valamint a teljes nemzetgazdaságot veszélyeztető devizaeladósodással küzdve nézett szembe a 2008-as világválsággal. A 2002 és 2010 közötti időszakban az akkori döntéshozók először a makropénzügyi egyensúlyt áldozták fel a gazdasági növekedés érdekében, majd a belső és külső kockázatok realizálódásával megszorításokkal igyekeztek kezelni a válságokat, végül sem a gazdaság egyensúlyát, sem pedig fenntartható növekedését nem sikerült elérni. Több mint meglepő tehát, hogy az akkori gazdasági teljesítményt a Bertelsmann szakértői egy 10-es skálán 8 pontosra értékelik, ugyanannyira, mint az elmúlt évek valóban eredményes gazdasági teljesítményét, amelyre később még visszatérünk.

1. ábra: Éves átlagos GDP-arányos költségvetési egyenlegek a 2009-2012-es globális válság előtt és után Magyarországon, a V3-as régióban és az Európai Unióban

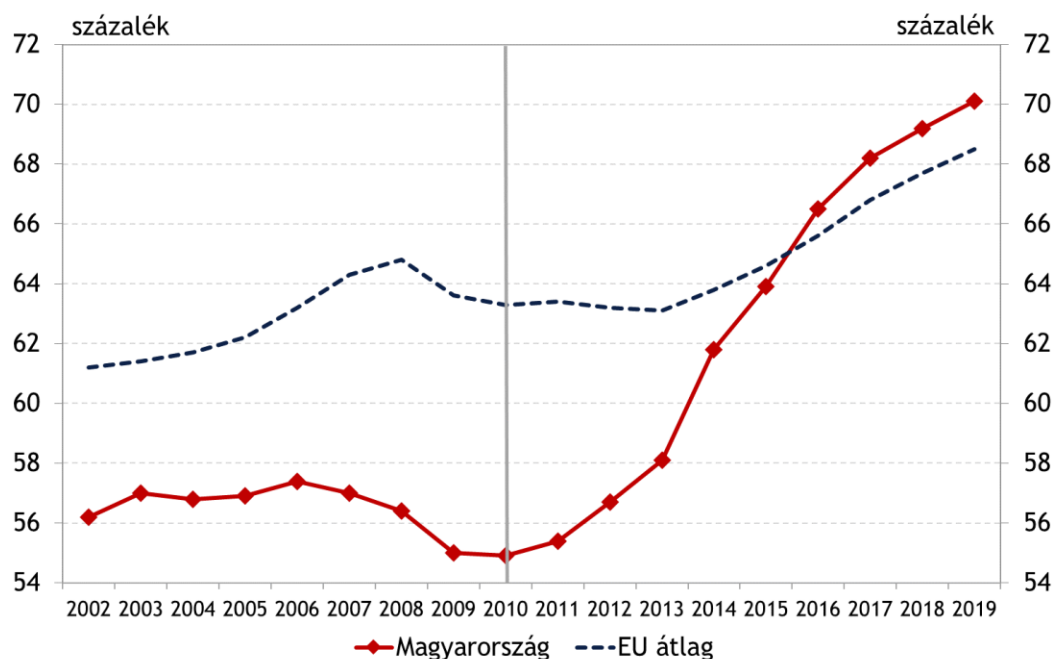

Forrás: Eurostat

2010 után, avagy hogyan lett újra éllovas Magyarország?

A 2010-es gazdaságpolitikai modellváltás és szerkezeti reformok sora a munkaerőpiac széleskörű aktivizálásával költségvetési és gazdasági stabilizációt eredményezett. Az új gazdaságpolitika felismerte, hogy stabil növekedés nélkül tartós költségvetési egyensúly nem biztosítható, így olyan költségvetési reformokat fogantatosított, amelyek egyszerre ösztönözték a gazdaságot és tartották kordában a költségvetést. A két cél egyidejű elérése a foglalkoztatás elengedhetetlen növelésén alapult. Az adószervezeti reformok az adócentralizáció súlypontját a munkát terhelő adók felől – a foglalkoztatást és versenyképességet kevésbé gátló – fogyasztási adó felé mozdították. Az egykulcsos személyi jövedelemadó rendszer és a családi adókedvezmény bevezetése mellett a költségvetés kiadási oldalának reformja (Széll Kálmán tervek) keretében racionalizált szociális juttatások is ösztönözték a munkakínálatot. A munkakeresletet elsősorban az egyes években mintegy 900 ezer fő alkalmazását támogató Munkahelyvédelmi Akcióterv (MAT) és a közfoglalkoztatási programok segítették. A reformok sikeres foglalkoztatási fordulathoz vezettek. A magyar foglalkoztatási ráta, amely 2010-ben még a legalacsonyabb volt az EU-ban, 2019-re meghaladta az uniós átlagot (2. ábra).

2. ábra: A foglalkoztatási ráta alakulása 15-64 es korcsoportban Magyarországon és az Európai Unióban

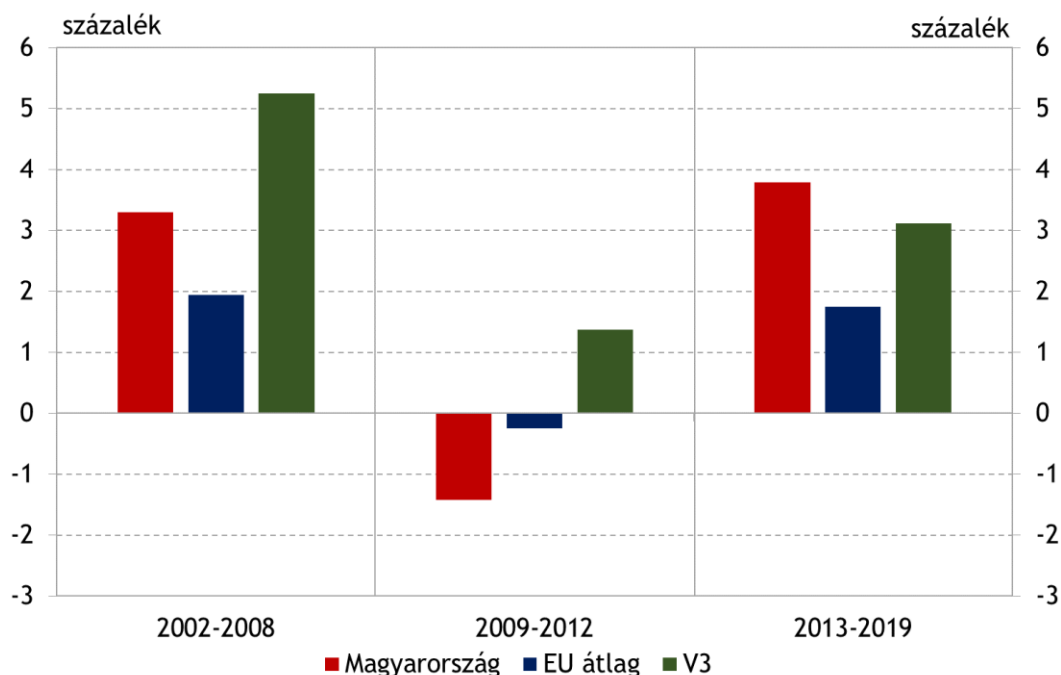
Forrás: Eurostat

A 2010 utáni foglalkoztatás- és növekedésösztönző fiskális reformoknak köszönhetően 2012-től tartósan alacsony, 2 százalék körüli szintre csökkent a költségvetés hiánya, ami jóval kedvezőbb a 2006-os helyzetenél (1. ábra). Az átfogó adó- és kiadásszerkezeti reformok eredményességét jelzi, hogy 12 év után ismét többletet mutatott az elsődleges költségvetési egyenleg, valamint 2013-ban Magyarország kikerült az Európai Unió 9 éve tartó túlzott hiányeljárása alól is. 2006-ban a magyar GDP-arányos költségvetési egyenleg 9,3 százalék volt, ezzel szemben 2019-ben csak 2 százalék. A BTI országjelentésére jellemző ellentmondások a költségvetési részben különösen hangsúlyosak. **Miközben az elemzés is elismeri, hogy 2006 körül magas volt a költségvetés hiánya, és ezzel szemben az elmúlt éveket a költségvetési fegyelem és gyorsabb gazdasági növekedés jellemezte, teljesen érthetetlen, hogy mindezen eredmények ellenére a költségvetési politikát hogyan értékelheti 2006-ban 8, míg 2020-ban 7 pontra?!**

Az egyensúly és növekedés képletének eredményes alkalmazásával 2013-tól fenntartható felzárkózási pályára állt Magyarország, a versenytársaknál is dinamikusabb növekedést mutatva. A 2013. évi növekedési fordulat óta a magyar gazdaság átlagosan 3,8 százalékkal növekedett, évente átlagosan több mint 2 százalékponttal gyorsabban, mint az uniós átlag (3. ábra). A dinamikus gazdasági növekedés tartós fenntartását és a versenyképesség további erősítését támogatja, hogy 2019-ben a beruházási ráta mértéke hazánkban a második legmagasabb szintre (28,6 százalék) emelkedett az Unión belül. E mutató 2010-hez képest bekövetkezett mintegy 8,5 százalékpontos emelkedése szintén a

második az uniós rangsorban. Árulkodó, hogy az országjelentés leírja, hogy a gazdasági növekedés az elmúlt években volt a legmagasabb a rendszerváltás óta, a munkanélküliség rekord alacsony szintre csökkent és a foglalkoztatás emelkedett, de a gazdasági teljesítményt éppúgy 8 pontra értékeli ma, mint 2006-ban (holott azt is mondhatnánk, hogy a pontszámon kívül szinte minden javult).

3. ábra: Éves átlagos GDP növekedési ütemek a 2009-2012-es globális válság előtt, alatt és után Magyarországon, a V3-as régióban és az Európai Unióban

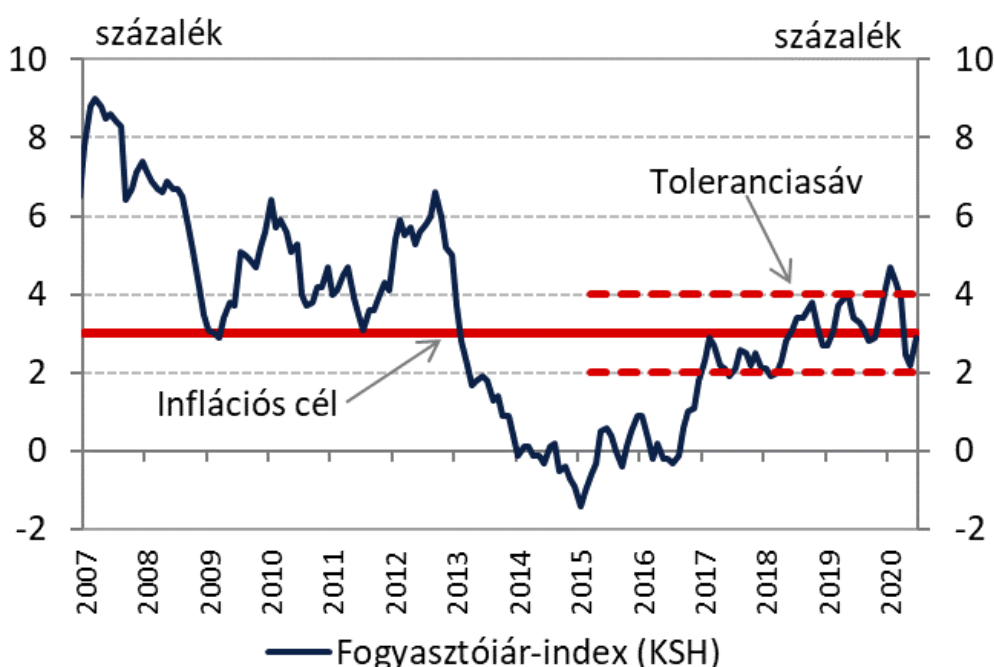

Forrás: Eurostat

Az egyensúlyi felzárkózás megvalósításában nélkülözhetetlen volt a 2013-as monetáris politikai fordulat, amelyet követően a jegybank a gazdasági növekedés mintegy feléhez járult hozzá. Az MNB hagyományos és nemhagyományos eszközeinek proaktív használatával sikeresen stabilizálta az inflációt, amely 2017 eleje óta döntő részben a 3 százalékos cél körül kialakított toleranciasávon belül alakult (4. ábra). Ennek megvalósítása mellett az ország külső sérülékenysége is számottevően mérséklődött, amiben jelentős szerepet játszottak az MNB célzott programjai (pl. Önfinszírozási program). A fiskális és a monetáris politika összhangja a háztartási devizahitelek sikeres kivezetése mellett az állami kamatkiadások jelentős csökkenésében is tetten érhető. A kedvező monetáris kondícióknak köszönhetően a költségvetés kamatkiadásai 2013 és 2019 között folyamatosan és jelentősen csökkentek (második legnagyobb mértékben az Unióban), összesen mintegy 3500 milliárd forint kamatmegtakarítást eredményezve az államháztartásnak. A költségvetési politikához hasonlóan a monetáris politika értékelésében is ellentmond egymásnak az országjelentés szövege és számszerű

értékelése. Elismerik ugyanis, hogy a 2000-es években növelte a sérülékenységet a lakosság devizában történő eladósodása, valamint azt is, hogy az elmúlt években ezt a devizahitelek forintra konvertálásával sikerült megszüntetni, és az infláció tartósan a cél közelében alakul (ami korábban nem volt jellemző), de a jelenlegi monetáris politikát mégis 8 pontra értékelik a 2006-2012 közötti 9 ponttal szemben. Emellett a leírtak a törvényi szabályozás ismeretének hiányára utalnak. A monetáris politikára adott alacsonyabb pontszámot ugyanis részben azzal magyarázzák, hogy a jegybank a kormányzati gazdaságpolitikát támogatja! Valójában azonban a magyar nemzet bankjaként az MNB nem is tehetne mást, miután a jegybanktörvény 3. paragrafusa az árstabilitás elérésén és fenntartásán túl a pénzügyi stabilitás biztosítását és a jegybank rendelkezésére álló eszközök használatával a Kormány gazdaságpolitikájának támogatását is kimondja.

4. ábra: A magyar infláció alakulása

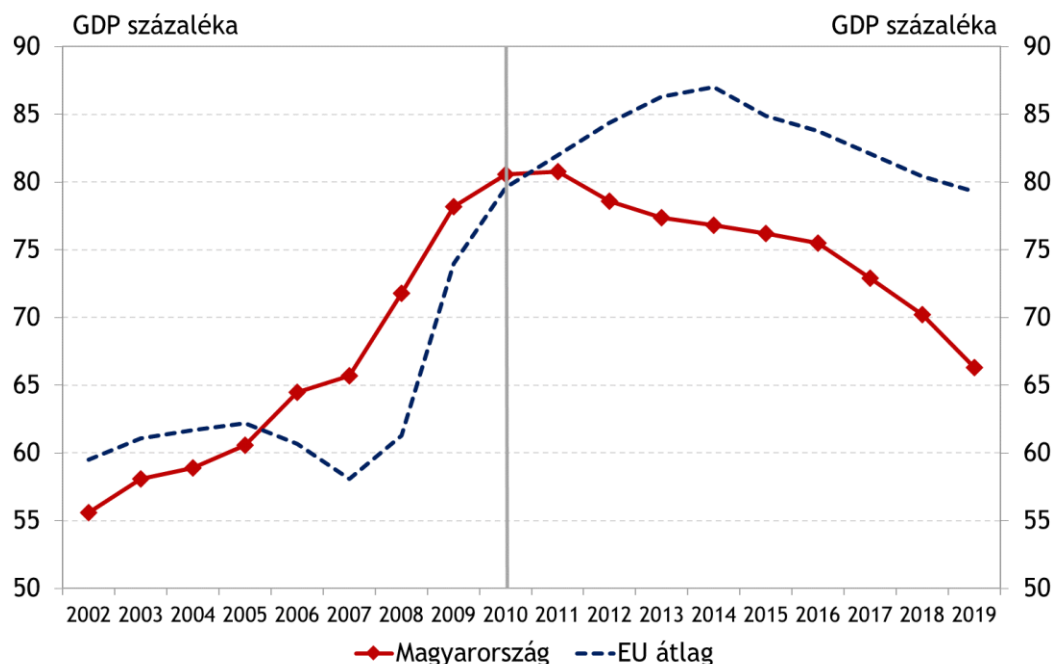

Forrás: KSH

A költségvetési stabilitást, valamint a kedvező és fenntartható makrogazdasági szerkezetet egyaránt tükrözi a magyar államadósság-ráta csökkenő pályája is. A fegyelmezett fiskális politika és a gazdaság 2013 utáni dinamikus növekedése következtében 2011 óta 80,8 százalékról 66,3 százalékra csökkent a GDP-arányos államadósság 2019 végére, a negyedik legnagyobb mértékben az Unión belül. A magyar állam az egyetlen az Európai Unióban, ahol az államadósság minden évben csökkent 2011-et követően. Emellett az államadósság szerkezete is számottevően javult, érdemben mérsékelve hazánk pénzügyi sérülékenységét. 2011-ig a központi államadósság kétharmada külföldi kézben volt és mintegy 50 százalék volt a devizában fennálló adósság aránya. A belső befektetői bázist tudatosan erősítő 2011 utáni adósságstratégiának és az

MNB 2013 utáni támogató programjainak köszönhetően 2019 végére historikusan alacsony szintre csökkent a külföldi tulajdon aránya (34 százalék) és a devizaarány is (17 százalék). A külső pénzügyi sérülékenység ilyen mértékű csökkentése különösen értékesé vált napjainkra, amikor is egy rendkívüli külső sokk érte a világgazdaság egészét.

5. ábra: A GDP-arányos bruttó államadósság alakulása Magyarországon és az Európai Unióban

Forrás: Eurostat

A munkaalapú és beruházásösztönző gazdaság kimagasló teljesítményével párhuzamosan a társadalmi viszonyok is kiemelkedő mértékben javultak a 2010 előtti szinthez képest. A 2010 utáni reformok központi eleme a munka alapú társadalom széles körű kiépítése volt, felváltva ezzel a megelőző évtizedek segély alapú és külső eladósodásból táplálkozó gazdasági modelljét. A foglalkoztatásösztönző és gazdaságélénkítő programok hatására a magyar gazdaság megközelítette a teljes foglalkoztatást. A széles bázisú foglalkoztatás és a feszes munkapiac okozta dinamikus bérkiáramlás jelentős mértékben hozzájárult a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatával élők társadalmon belüli arányának csökkenéséhez is. A Bertelsmann Alapítvány állításai azonban ezen a területen is ellentmondásosak. Az országjelentés erősen kritizálja a jóléti rendszert, amellyel kapcsolatban idézi az Eurostat statisztikáit a szegénység és társadalmi kirekesztődés kockázatával élők társadalmon belüli arányára. Figyelemre méltó, hogy a komplex mutatórendszer egyes elemeit ismerteti, de nem említi, hogy a mutató teljes értéke 2006 óta hazánk esetében 31 százalékról 20 százalék alá csökkent, ami már az uniós átlag (22 százalék) alatti érték. **Az írásos elemzés továbbá azt állítja, hogy**

Magyarország az EU egyik leginkább egyenlőtlen társadalma, majd tényszerűen elismeri, hogy hazánkban a jövedelmi egyenlőtlenség alacsonyabb az EU átlagánál.

Maradva a tények talaján, a fenntartható felzárkózás melletti elkötelezést megtartva

A gazdaságpolitikai célok és az azokhoz vezető utat övező szakmai diskurzus sok esetben konstruktív eredményekhez vezethetnek, ennek azonban alapfeltétele az objektív mutatók által elért eredmények közös elismerése. Az ezzel ellentétes megközelítés nemcsak a múlt eredményeinek, folyamatainak megismerését torzítja, hanem indokolatlanul negatívan befolyásolhatja egy ország aktuális megítélését, és azt a közös nevezőt is elveszi, ami alapján konstruktív szakmai vitát lehetne folytatni a fejlődési pálya jövőbeni folytatásáról. A tények márpedig azt mutatják, hogy a magyar gazdaság által az elmúlt évtizedben elért eredmények nemcsak a hazai gazdaságtörténetet nézve, hanem nemzetközi viszonylatban is kivételesek. A fenntartható fejlődés alapjai immáron biztosítottak Magyarországon, amelyhez a jegybank által is kezdeményezett versenyképességi reformok újabb meghatározó pillért jelenthetnek.

Az objektív és szakmai helyzetelemzés biztosításában, illetve a releváns gazdaságpolitikai intézkedések háttérének ismertetésében az MNB a továbbiakban is áll rendelkezésre. A Magyar Nemzeti Bank időbeli és nemzetközi összehasonlításai során mindig a tényekre épít. Amennyiben kérdés merülne fel az elmúlt években elért eredmények kapcsán, különös tekintettel a 2010 előtti kedvezőtlen makrogazdasági folyamatokhoz viszonyítva, ajánljuk valamennyi elemzőnek az objektív statisztikák széleskörű és mély elemzését.

„Szerkesztett formában megjelent a növekedés.hu oldalon 2020. augusztus 10-én.”